

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Дипломна робота

магістра

**з теми: «ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ
КОМУНІКАТИВНІЙ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ
ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконав: студентка 2 курсу
Ps1-M18 групи
спеціальності 6.030102 Психологія*
Мельничук Юлія Володимирівна

Науковий керівник:
Данчук Юлія Петрівна,
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри загальної
та практичної психології

Рецензент:
Дідик Наталя Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи

Кам'янець-Подільський – 2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА	8
1.1. Особистість психолога-професіонала як предмет наукових досліджень.....	8
1.2. Структура професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів.....	15
Висновки до першого розділу	24
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА	26
2.1. Організація та методи емпіричного дослідження.....	26
2.2. Результати емпіричного дослідження професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога.....	35
Висновки до другого розділу	77
РОЗДІЛ 3. АКТИВНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА	79
3.1. Роль тренінгових технологій у системі фахової підготовки психологів.....	79
3.2. Програма тренінгу професійно-особистісного зростання майбутнього психолога.....	84
Висновки до третього розділу.....	87
ВИСНОВКИ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	102
ДОДАТКИ	114

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах реформування освітнього простору України підвищену увагу приділяють рівню професійної компетентності психолога та його фахових характеристик.

Різним аспектам професійно важливих якостей психолога присвячено чисельні наукові дослідження, зокрема: компетенції як показника фахової спроможності (П. Бачинський, С. Бондар, І. Єрмаков, Р. Овчарова); готовності психолога до діяльності (І. Зимня, Є Клімов, Н. Кузьміна, А. Маркова, К. Платонов); особистісним якостям і показникам професіоналізму (В. Бондар, А. Деркач, Л. Долинська, І. Булах, О. Бондаренко, Н. Пророк, В. Семиченко, С. Ставицька); системі зв'язку теоретичних знань із їхнім застосуванням у психологічній практиці (Е. Зеєр, Л. Карамушка, В. Панок, Ю. Приходько, Т. Титаренко, Г. Балл, С. Максименко, А. Маркова, К. Роджерс, Ю. Швалб).

Особливу увагу вчених приділено особистісним якостям психолога, оскільки вони пов'язані зі специфікою підготовки у вищих навчальних закладах та характерні тривалим періодом формування (Ж. Вірна, М. Д'яченко, І. Зимня, Л. Терлецька, О. Романенко, Л. Фомічова, Н. Чепелєва, Юрченко); здійснено аналіз їхньої самоактуалізації у зв'язку з результативністю діяльності (Г. Абрамова, Н. Амінов, Ю. Ємельянов, М. Молоканов, О. Саннікова).

Водночас, слід відзначити певні розбіжності у розумінні різними авторами шляхів активізації процесу формування особистості професіонала. Зокрема, це пов'язано зі специфікою особистісно орієнтованої освіти (В. Серіков, В. Слободчиков); з психологічним супроводом як системою професійної діяльності психолога (Р. Овчарова); з його підготовкою до певної освітньої ланки (М. Бітянова, Я. Кодлюк); з розвитком смислової професійної установки (А. Алімов); зі самоактуалізацією особистісного і професійного «Я» психолога (Д. Чупшев); зі становленням його професійних

властивостей у період застосування тренінгової діяльності (С. Макшанов); з професійною мотивацією психолога-консультанта (М. Гуліна, О. Сидоренко); з ієрархією значущих якостей психолога (Є. Клімов, О.Лідерс); з детермінантами професіогенезу (Л. Шнейдер); із сутністю особистісної свободи професіонала зазначеного напрямку (В. Чернобровкін, В. Чернобровкіна). Вивчення процесу підготовки фахівця на основі системного аналізу представлено у наукових доробках С. Максименка, Н. Чепелевої, Т. Яценко.

Попри значну кількість праць, присвячених діяльності психолога в цілому, професійні особистісні якості майбутнього психолога дотепер не виступали предметом спеціальних наукових досліджень. Саме тому, на сучасному етапі розвитку психології, здійснення цілеспрямованого дослідження особливостей навчання студентів-психологів комунікативній компетентності засобами тренінгових технологій набуває актуальності, що і зумовило вибір теми дисертаційного дослідження: **«Особливості навчання студентів-психологів комунікативній компетентності засобами тренінгових технологій»**.

Мета дослідження - дослідити професійно орієнтовані особистісні якості майбутніх психологів.

Відповідно до поставленої мети визначені такі завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз досліджень проблеми формування професійних особистісних якостей психолога.
2. Розробити комплекс діагностичних процедур та емпірично встановити зазначені якості психолога.
3. Виявити в процесі експерименту ознаки та сутність професійно орієнтованих особистісних якостей психолога.
4. Визначити та розробити програму професійно-особистісного зростання майбутніх психологів, спрямовану на розвиток їх професійно орієнтованих особистісних якостей.
5. Обґрунтувати модель формування професійно орієнтованих

особистісних якостей майбутнього психолога.

Об'єкт дослідження - професійно орієнтовані особистісні якості майбутнього психолога.

Предмет дослідження - особливості професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали такі теоретичні положення: закономірності становлення особистості (Б. Ананьєв, О. Бондаренко, Л. Божович, Б. Ломов, С. Максименко, С. Рубінштейн та ін.); теорія діяльності (О. Леонт'єв, Г. Костюк та ін.); культурно-історична концепція (Л. Виготський, М. Ярмаченко та ін.); співвідношення діагностики та розвитку (Л. Виготський та ін.); теорія інтенсифікації впливу на особистість (В. Чернобровкін, Т. Яценко та ін.); положення про компетенції (В. Синьов, Л. Фомічова, Н. Чепелєва та ін.).

Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань використано такі методи дослідження:

- *теоретичні*: теоретико-методологічний аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; зіставлення, узагальнення та систематизація результатів наукових досліджень з метою визначення стану розробленості проблеми та перспективних напрямів її вирішення;

- *емпіричні*: спостереження, експеримент, опитування, психодіагностичні методи;

- *методи обробки даних*: якісний та кількісний аналіз емпіричних даних із використанням методів математичної статистики (показники середніх значень, частотний розподіл, факторний аналіз, Т-критерій Стьюдента).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- визначено структуру і критерії, встановлені рівні сформованості професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів; розкрито принципи їхнього розвитку та розроблено модель формування.

- *удосконалено* психологічні вимоги до відбору діагностичного

інструментарію; трансформовано активні засоби впливу відповідно змісту професійної діяльності майбутніх психологів.

- *подальшого розвитку набули:* змістове наповнення терміну «професійно орієнтовані особистісні якості майбутнього психолога»; система знань про сутність, зміст та особливості становлення професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога; розроблено та апробовано програму тренінгів навчально-професійного впливу з метою розвитку зазначених якостей.

Практичне значення дослідження полягає у створенні комплексу психодіагностичних методик для вивчення особливостей професійно орієнтованих особистісних якостей психологів, визначення їхньої структури. Розроблений тренінг професійно-особистісного зростання майбутніх психологів доцільно використовувати у системі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Апробація та впровадження результатів: Основні теоретичні положення та практичні результати роботи обговорено III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (15 лютого 2018 року, м. Кам'янець-Подільський), X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (23 квітня 2018 року, м. Кам'янець-Подільський), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» (25 жовтня 2018 року, м. Кам'янець-Подільський), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (15 листопада 2018 р., м. Кам'янець-Подільський), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (15 лютого 2019 року, м. Кам'янець-Подільський), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та

міжособистісних взаємин» (23 квітня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський) та науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками науково-дослідної роботи у 2018 році (24-25 квітня 2019 р., м. Кам'янець-Подільський).

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретико-експериментальне дослідження проблеми професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога дозволяє дійти таких висновків:

1. Теоретичний аналіз і узагальнення результатів наукових досліджень дозволили визначити сутність індивідуально-особистісних та професійних якостей психолога, розглянути їхні особливості з позицій особистісного, генетичного, діяльнісного та професійно-орієнтованого підходів. Установлено, що професійні якості визначають як сукупність особистісних проявів, інтегральні психологічні характеристики суб'єкта, що дозволяють фахівцеві успішно виконувати певний вид діяльності і забезпечувати психологічний вплив з метою інтенсифікації розвитку дітей. Доведено, що професійні якості особистості виступають одним із базових факторів професійної придатності. Вони не лише відображають певні здібності, а й впливають на ефективність засвоєння суб'єктом навчально-професійної діяльності та спрямовані на досягнення високого рівня професіоналізму.

2. Встановлені риси склали структуру професійно орієнтованих особистісних якостей майбутніх психологів, симптомокомплекси якої містять різні компоненти. У процесі дослідження з'ясовано, що зазначеним якостям властива специфіка, яка відображена в змісті зазначених складових, а саме: когнітивно-рефлексивний симптомокомплекс, що охоплює інтелект, індивідуальний стиль мислення, інтуїцію, рефлексію; морально-етичний емпатійність, сензитивність, альтруїзм, моральність, відповідальність; комунікативно-афіліативний комунікативність, афіліативність, компетентність, потребу в саморозвитку і самореалізації, самовдосконаленості.

3. Реалізація емпіричного дослідження здійснювалася із застосуванням широкого арсеналу психодіагностичних методик, які було об'єднано в логічну систему відповідно до прогнозованої структури, що дало можливість

комплексно підійти до з'ясування закономірностей у проявах професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога. Аналіз отриманих даних дозволив виявити провідні особистісні якості, що впливають на професійне зростання майбутніх психологів : особистісно-регулятивні, комунікативно-організаторські, емпатійні здібності; емоційну стійкість та професійну ідентифікацію. Статистично доведено істотні відмінності між ступенем сформованості професійно орієнтованих якостей у студентів до і після формувального експерименту, що дало змогу оцінити ефективність застосування запропонованих методів формування професійно орієнтованих особистісних якостей, зокрема, системи тренінгу особистісного зростання. Так, на констатувальному етапі дослідження поміж найбільш впливових професійно орієнтованих особистісних якостей виявлено поєднання комунікативних рис та якостей, пов'язаних із регуляцією власної поведінки. За результатами формувального впливу провідним фактором визначена емпатійність як компонент морально-етичного симптомокомплексу.

4. Визначено рівні сформованості професійно орієнтованих особистісних якостей: високий, середній та низький. Так, високий рівень зафіксовано при проявах таких якостей, які найбільшою мірою детермінують цілісну психологічну професійну характеристику особистості; середньому рівню властива не повна сформованість елементів; низькому рівню - характерні мінімальні прояви професійно орієнтованих особистісних якостей у майбутніх психологів. Встановлено, що позитивні тенденції в розвитку досліджуваних якостей представлені за рівнем сформованості. Відповідно, було зафіксовано високий рівень становлення когнітивно-рефлексивного - 32 %, морально-етичного - 36 % та комунікативно-афіліативного - 32 % симптомокомплексів.

5. Виходячи з результатів констатувального експерименту визначені психологічні засади формування професійно орієнтованих особистісних якостей майбутнього психолога у поєднанні принципів гуманізації,

інтеграції, індивідуалізації, суб'єктності, цілісності, детермінізму. Реалізація зазначених принципів із залученням відповідних форм роботи та проведенням тренінгу професійно-особистісного зростання дала змогу встановити, що в структурі зазначених якостей наявні складні багаторівневі зв'язки між окремими особистісними рисами, які виявилися пластичними у процесі формувального експерименту.

6. Встановлено, що застосування активних засобів впливу на становлення особистості майбутнього психолога на етапі навчання у вищому навчальному закладі має здійснюватися у тісній єдності зі змістовими блоками навчального процесу, зокрема: 1) у ході практичних і лабораторних занять, науково-дослідної роботи, спецкурсів та спецсеминарів, роботи в проблемних групах, підготовки магістерських і курсових робіт; 2) у процесі проходження практик (пропедевтичної волонтерської, психологічної, виробничої психологічної на робочому місці в спеціальних закладах освіти, реабілітаційних центрах та медичних установах, асистентської у вищому навчальному закладі). Доведено необхідність визначення термінів та дозованої міри впливу на особистісний розвиток майбутніх психологів при одночасному застосуванні традиційних і новітніх форм навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: учебн. пособ. для студ-тов вузов / Г. С. Абрамова. - М. : Академия, 1999. - 672 с.
2. Абульханова К. А. Психология и сознание личности / К. А. Абульханова-Славская. - М. ; Воронеж, 1999. - 233 с.
3. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / Ксения Александровна Абульханова-Славская. - М. : Мысль, 1991. - 230 с
4. Аминов Н. А. Социально-психологические предпосылки специальных способностей школьных психологов / Н. А. Аминов, М. В. Молоканов // Вопросы психологи. - 1992. - № 1-2. - С. 73-83.
5. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. - 3-е изд. - СПб. : Питер, 2010. - 288 с.
6. Андрійчук І. П. Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Андрійчук Іванна Петрівна. - К., 2003. - 208 с.
7. Асмолов А. Г. Психология личности : учебник / А. Г. Асмолов. - М. : Изд-во МГУ, 1990. - 367 с.
8. Афузова Г. В.. Психологічні особливості професійної спрямованості майбутнього психолога на корекційну підтримку дітей з психофізичними вадами : дис ... канд. психол. наук : 19.00.08 / Афузова Ганна Валеріївна. - К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2010. - 170 с.
9. Афузова Г. В. Професійна спрямованість психолога на корекційну підтримку дітей з психофізичними порушеннями : [навч. посіб.] / Г. В. Афузова, З. В. Огороднійчук. - К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. - 152 с.
10. Бал Г. О. Види наукової діяльності і предмет практичної психології / Г. О. Бал // Практична психологія: теорія, методи, технологія : матеріали наук. сем. - К. : Ніка центр, 1997. - С. 28-32.
11. Бачманова Н. В. К вопросу о профессиональных способностях психолога / Н. В. Бачманова, Н. А. Стафурина // Современные психолого-

педагогические проблемы высшей школы. - 1985. - Вып. 1. - С. 78-86.

12. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. / І. Д. Бех. - К. : Либідь, - Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. - 280 с. ; Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. - 344 с.

13. Бодалев А. А. Вершины в развитии взрослого человека: характеристика и условия достижения / А. А. Бодалев. - М. : Флинта : Наука, 1998. - 165 с.

14. Бодалев А. А. Психология личности / А. А. Бодалев. - М. : Изд-во Москов. ун-та, 1988. - 188 с.

15. Божович Л. И. Проблемы формирования личности : избр. психол. труды / Л. И. Божович ; под ред. Д. И. Фельдштейна. - М. ; Воронеж : Ин-т практ. психол., 1995. - 352 с.

16. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти / Я. Я. Болюбаш. - К. : Наук. думка, 1997. - 62 с.

17. Бондаренко О. Ф. Психологічні особистості сучасної молоді та проблеми професійної підготовки психологів-практиків / О. Ф. Бондаренко // Практична психологія та соціальна робота. - 2003. - № 4. - С. 8-11.

18. Борисюк А. С. Психологічні особливості формування професійних якостей майбутнього медичного психолога : дис. канд. психол. наук : А. С. Борисюк ; Прикарпат. ун-т ім. В. Стефаника. - Івано-Франківськ, 2004. - 20 с.

19. Боришевський М. Й. Психологія самосвідомості / М. Й. Боришевський. - К. : Педагогіка, 1985. - 256 с.

20. Бондар В. І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В. І. Бондар. - К. : Вересень, 1996. - 129 с.

21. Бродовська В. Й. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів : словник / В. Й. Бродовська, В. О. Грушевський, І. П. Патрик. - К. : Професіонал, 2007. - 512 с.

22. Брушлинский А. В. Субъект: мышление, учение, воображение /

А. В. Брушлинский. - М. : Изд-во МПСИ, 2008. - 408 с. - (Серия "Психологи Отечества").

23. Булах І. С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів : навч. -метод. посіб. / І. С. Булах, Л. В. Долинська. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. - 114 с.

24. Бурлачук Л. Ф. Основы психотерапии / Л. Ф. Бурлачук, И. А. Грабская, А. С. Кочарян. - К. : Ника-Центр ; М. : Алетейа, 1999. - 320 с.

25. Бьюдженталь Дж. Искусство психотерапевта / Дж. Бьюдженталь. - СПб. : Питер, 2001. - 304 с.

26. Ванершот Г. Емпатія як сукупність мікропроцесів / Грит Ванершот // Карл Роджерс і його послідовники: [психотерапія](#) на порозі ХХІ століття / за ред. Д. Брезіера). - М. : Когіто-центр, 2005. - С. 52-77.

27. Вачков И. В. Введение в профессию «психолог» : учеб. пособ. / В. И. Вачков, И. Б. Гриншпун, Н. С. Пряжников ; под ред. И. Б. Гриншпуна. - 2-е изд., стер. - М. : Изд-во Москов. психолого-социального ин-та ; Воронеж : МОДЭК, 2003. - 464 с.

28. Вачков И. В. Психология тренинговой работы. Содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы. / И. В. Вачков. - М. : Эксмо, 2007. - 416 с.

29. Верняева Т. А. Профессмонально-личностный портрет психолога : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.03 / Т. А. Верняева. - СПб. : СПбГУ, 1997. - 200 с.

30. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. / Лев Семенович Выготский. - М. : Педагогика, 1982-1984. - 1983. - Т. 3 : Проблемы развития психики. - 368 с. ; т. 4 : Детская психология. - 1984. - 432 с.

31. Вірна Ж. П. Професійна ідентифікація: побудова і валідація тесту кольорових відношень (для діагностики усвідомлення професійного образу) / Ж. П. Вірна // Практична психологія та соціальна робота. - 2002. - № 3. - С. 21-22.

32. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації

психолога : [монографія] / Ж. П. Вірна ; Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки.
- Луцьк : Вежа, 2003. - 320 с.

33. Гальперин П. Я. Введение в психологию. - М.: Изд-во Московского ун-та, 1976.- 150 с.

34. Глэддинг С. Психологическое консультирование. 4-е изд. СПб: Питер, 2002. 736 с.

35. Гильбух Ю. З. Тест-опросник личностной зрелости / Ю. З. Гильбух.
- К. : НПЦ Перспектива, 1995. - 24 с.

36. Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и опыт исследования / А. В. Глузман. - К. : Вища школа, 1998. - 256 с.

37. Гордієнко В. І. Розвиток особистості в процесі професіоналізації: професіогенез особистості / В. І. Гордієнко // Психологія праці та професійної підготовки особистості : [навч. посіб.] / за ред. П. С. Перепелиці, В.В. Рибалки. - Хмельницький, 2001. - С. 28-67.

38. Горноста́й П. П. Компетентність психолога: досвід чи творча обдарованість? / П. П. Горноста́й // Практична психологія і школа : матеріали Міжнар. конф. - К., 1993. - С. 43-49.

39. Давыдов В. В. Генезис и развитие личности в детском возрасте / В. В. Давыдов // Вопросы психологии. - 1992. - № 1. - С. 22-32.

40. Давыдов В. В. Развивающее образование: теоретические основания преемственности дошкольной и начальной школьной ступени / В. В. Давыдов, В. Т. Кудрявцев // Вопросы психологии. - 1997. - № 1. - С. 3-18.

41. Деркач А. А. Акмеология - наука о путях достижения вершин профессионализма / Деркач А. А., Кузьмина Н. В. - М. : РАУ, 1993. - 23 с.

42. Дмитрієва С. М. Психологічні особливості педагогічної співтворчості викладача і студента : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / С.М. Дмитрієва ; АПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. - К., 1996.

- 24 с.

43. Долинська Л. В. Психологія ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя : навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л. В. Долинська, Н. П. Максимчук. - Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2008. - 124 с.

44. Долинська Л. В. Тренінг професійного самовизначення : навч.-метод. посіб. / Л. В. Долинська, О. М. Гріньова. - Вінниця : Нілан-ЛТД, 2013. - 168 с.

45. Долинська Л. В. Забезпечення сучасних потреб освіти шляхом підготовки вчителя-психолога / Л. В. Долинська // Українська еліта та її роль у державотворенні : наукові записки / М-во освіти і науки України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. - К., 2000. - Вип. 1. - С. 25-29.

46. Долинська Л. В. Формування стильових особливостей педагогічного спілкування у майбутніх учителів : навч.-метод. посіб. / Л. В. Долинська, Ю. В. Уварова. - К. : Аверс, 2005. - 48 с.

47. Дорошенко В. В. Психотерапия души или новые направления в прикладной отечественной психологии / В. В. Дорошенко // Наука і освіта. - 2003. - № 3. - С. 68-69.

48. Дружинин В. Н. Экспериментальная психология / В. Н. Дружинин. - М. : ИНФРА-М, 1997. - 256 с.

49. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. - М. : Наука, 1995. - 156 с.

50. Дружинин В. Н. Структура и логика психологического исследования / В. Н. Дружинин. - М. : Ин-т психологии РАН, 1994. - 76 с.

51. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. - Л. : ЛГУ, 1985. - 166 с.

52. Євдокимова Н. О. Особистісно-професійний розвиток студентів у системі вищої технічної освіти та його етапи / Н. О. Євдокимова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. - Харків:, 2009. - Вип. 842. - С. 107-116.

53. Євдокимова Н. О. Навчальний тренінг як технологія підготовки фахівця у вищому навчальному закладі: інноваційний проект / Н. О. Євдокимова, Ю. М. Швалб. - Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. - 22 с.
54. Журавльова Л. П. Психологічні основи розвитку емпатії людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л. П. Журавльова ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. - Одеса, 2008. - 48 с.
55. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. - К. : Либідь, 2005. - 461 с.
56. Захаров В. П. Социально-психологический тренинг : учебн. пособ. / В. П. Захаров, Н. Ю. Хрящева. - Л. : Изд-во ЛГУ, 1989. - 55 с.
57. Захарова А. В. Структурно-динамическая модель самооценки / А. В. Захарова // Вопросы психологии. - 1989. - № 1. - С. 5-14.
58. Захарова А. В. Психология формирования самооценки / А. В. Захарова. - Мн., 1993. - 100 с.
59. Зеер Э. Ф. Кризисы профессионального становления личности / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк // Психологический журнал. - 1997. - Т. 18. № 6. - С. 35-44.
60. Зеер Э. Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер. - М. : Академический Проект, 2003. - 336 с.
61. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития / Э. Ф. Зеер. - М. : Академия, 2007. - 240 с.
62. Зинченко В. П. Ценности в структуре сознания / В. П. Зинченко // Вопросы философии. - 2011. - № 8. - С. 85-97.
63. Иванова Е. М. Психология профессиональной деятельности / Е. М. Иванова. - М. : ПЕР СЭ, 2006. - 402 с.
64. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. - СПб. : Питер, 2000. - 512 с.

65. Каганов А. Б. Формирование профессиональной направленности студентов на младших курсах : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. / А. Б. Каганов. - М., 1981. - 20 с.

66. Карамушка Л. М. Дизайн дослідження та діагностичний інструментарій для вивчення психологічних особливостей організаційного розвитку : зб. наук. праць / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. - К. : Наук. світ, 2009. - Ч. 24. - С. 196 - 208.

67. Карамушка Л. М. Організаційний розвиток освітніх організацій: актуальні психологічні проблеми дослідження / зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. - К. : Наук. світ, 2008. - Ч. 21-22. - С. 3-7.

68. Карандашев В. Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство / Виктор Николаевич Карандашев. - СПб. : Речь, 2004. - 70 с.

69. Карандашев В. Н. Психология : введение в профессию / Виктор Николаевич Карандашев. - 4-е изд., перераб. и допол. - М. : Смысл ; Академия, 2008. - 512 с.

70. Карвасарский Б. Д. Психотерапевтическая энциклопедия / Б. Д. Карвасарський. - СПб. : Питер, 1999. - 752 с.

71. Карпов А. В. Психология принятия управленческих решений / А. В. Карпов ; под ред. В. Д. Шарикова. - М. : Юрист, 1998. - 440 с.

72. Кипнис М. Тренинг коммуникации / М. Кипнис. - М. : Ось-89, 2004. - 128 с. - (Действенный тренинг).

73. Кісарчук З. Г. Проблема професійної підготовки психологів-консультантів та психотерапевтів / З. Г. Кісарчук // Психологічній службі системи освіти України 10 років: здобутки, проблеми і перспективи. - К., 2002. - С. 176-177.

74. Климов Е. А. Психология профессионала / Е. А. Климов. - М. : Инт

практическо психологи ; Воронеж : МОДЭК, 1996. - 186 с.

75. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. - Ростов-н/Д. : Феникс, 1996. - 512 с.

76. Клименко Н. О. Формування мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. О. Клименко ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Луганськ, 2005. - 20 с.

77. Книш А. Є. Структура особистісної готовності до професійної діяльності майбутніх психологів-тренерів / А. Є. Книш // Теорія і практика управління соціальними системами. - 2014. - № 1. - С. 84-91.

78. Коломінський Н. Л. Психологія педагогічного менеджменту : навч. посіб. / Н. Л. Коломінський. - К. : МАУП, 1996. - 176 с.

79. Компанієць В. М. Сутність і особливості сучасного полікультурного виховання / В. М. Компанієць // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / Житормир. держ. ун-т. - К. ; Житомир, 2004. - Вип. 6. Кн. 1. - С. 62-67.

80. Корень Т. О. Сучасні напрями психологізації професійної підготовки фахівців : монографія : у 4 т. / В. Й. Бочелюк, С. А. Білоусов, Т. О. Корень та інші. - Запоріжжя : КПУ, 2010. - Т. 1. - 348 с.

81. Максименко С. Д. До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога / С. Д. Максименко, Т. Б. Ільїна // Практична психологія та соціальна робота. - 1999. - № 1. - С. 2-6.

82. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / Абрахам Маслоу ; [пер. с англ. Г. А. Балл, А. П. Попогребский ; под общ. ред. Г. А. Балла и др.]. - М. : Смысл, 1999. - 423 с.

83. Міненко О. О. Тренінг формування особистісних новоутворень у студентів-психологів / О. О. Міненко // Практична психологія та соціальна робота. - 2001. - № 9. - С. 24-28.

84. Мерлин В. С. Психология индивидуальности / В. С. Мерлин. - М. : МПСИ ; Воронеж : МЭДОК, 1997. - 310 с.

85. М'ясоїд П. А. Загальна психологія : навч. посіб. / П. А. М'ясоїд. - 5-те вид., стер. - К. : Вища шк., 2006. - 487 с.
86. Немов Р. С. Психология : учеб. для студ. высш. пед. учебных завед. : в 3 кн. Кн. 3 : Экспериментальная педагогическая психология и психодиагностика. - М. : Просвещение ; ВЛАДОС, 1995. - 512 с.
87. Носков В. И. К вопросу об изучении личностного потенциала будущего психолога / В. И. Носков, Е. М. Левченко, Т. О. Ручина // Психологія на перетині тисячоліть : зб. наук. праць учасників 5-х Костюківських читань / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. - К., 1998. - Т. 2. - С. 566-570.
88. Панок В. Г. Практична психологія. Теоретико-методологічні засади розвитку : монографія / В. Г. Панок ; НАПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи. - Чернівці : Технодрук, 2010. - 486 с.
89. Панок В. Г. Основні напрями професійного становлення особистості практичного психолога у вищій школі / В. Г. Панок // Практична психологія і соціальна робота. - № 4. - 2003. - С. 14-17.
90. Рибалка В. В. Психологічна культура особистості у професійній підготовці та діяльності практичного психолога / В. В. Рибалка // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах. - К. : Ніка-Центр, 2002. - С. 29-32.
91. Роджерс К. Р. Искусство консультирования и психотерапии / К. Р. Роджерс ; пер. с англ. - М. : Апрель Пресс, Изд-во Эксмо, 2002. - 976 с.
92. Роджерс К. Р. Становление личности. Взгляд на психотерапию / К. Р. Роджерс ; пер. с англ. М. Злотник. - М. : Изд-во Эксмо-Пресс, 2001. - 416 с.
93. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : монография / С. Л. Рубинштейн. - СПб. : Питер, 2001. - 712 с.
94. Руденко Л. М. Особливості агресивної поведінки розумово відсталих дітей : монографія / Л. М. Руденко. - К. : Вид-во Нац. пед. ун-ту

імені М. П. Драгоманова, 2013. - 323 с.

95. Силкін О. О. Зміст терміну «професійно значущі якості особистості» і технологія визначення цих якостей для окремого фахівця / О. О. Силкін // Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія / ДВНЗ «ДонНТУ». - Донецьк, 2011. - Вип. 9 (191). - Відомості доступні також.

96. Синьов В. М. Особливості виховання соціально-нормативної поведінки учнів допоміжної школи / Віктор Миколайович Синьов // Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в спеціальній школі : хрестоматія : навч. посіб. / за ред. С. П. Миронової ; Кам'янець-Подільський держ. ун-т. - Кам'янець-Подільський, 2004. - С. 197-203.

97. Синьов В. М. Психолого-педагогічні проблеми дефектології та пенітенціарії / Віктор Миколайович Синьов. - К. : МП Леся, 2010. - 779 с.

98. Синьова Є. П. Соціально-психологічні особливості соціалізації осіб з глибокими порушеннями зору / Євгенія Павлівна Синьова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. Корекційна педагогіка та психологія. - К., 2008. - Вип.10. - С. 275-280.

99. Ситников А. П. Акмеологичный тренинг. Теория. Методика. Психотехнология / А. П. Ситников. - М. : Технологическая школа бизнеса, 1996. - 428 с.

100. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості : навч. посіб. / Т. М. Титаренко. - 2-е вид. - К. : Каравела, 2013. - 372 с.

101. Ткаченко Н. С. Профессиональное становление студентов в начальный период вузовского обучения (на материале технических специальностей) : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. психол. наук : спец. 19.00.07 ^, „Педагогическая психология” / Н. С. Ткаченко ; Кыргыз.-Рос. славянск. ун-т. - М., 2007. - 20 с.

102. Федорчук В. М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетенції викладача» : навч.-метод. посіб. - Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. - 240 с.

103. Федорчук В. М. Соціально-психологічний тренінг формування творчого потенціалу майбутнього вчителя. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога : зб. наук. праць / В. М. Федорчук, В. П. Кутішенко. - Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, - 78 с.
104. Фопель К. Психологические принципы обучения взрослых. Проведение воркшопов: семинаров, мастер-классов / К. Фопель. - М. : Генезис, 2010. - 360 с.
105. Фурман А. А. Методологічна схема емпіричного вивчення системи цінностей особистості / А. А. Фурман // Вітакультурний млин : методологічний альманах. - 2007. - Модуль 5. - С. 43-50.
106. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность : в 2-х т. - М. : Педагогика, 1986. - Т. 1. - 407 с.
107. Хоружа Л. Л. Педагогічна деонтологія : навч.-метод. посіб. / Л. Л. Хоружа. - К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008. - 96 с.
108. Хрящева Н. Ю. Психогимнастика в тренінге / Н. Ю. Хрящева ; Ин-т тренінга. - СПб. : Речь, 2001. - 256 с.
109. Ценностные основания психологической науки и психология ценностей / отв. ред. В. В. Знаков, Г. В. Залесский. - М.: Институт психологии РАН, 2008. - 344 с.
110. Цінності, соціальні цінності, ціннісні орієнтації: діагностичні методики: Метод. рекомендації / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім.К. Д. Ушинського (Одеса) / Р. В. Костенко (уклад.). - О.: ПДПУ ім.К. Д. Ушинського, 2005. - 64 с.
111. Чепелева Н. В. Формування професійної компетентності в процесі вузівської підготовки психолога-практика / Н. В. Чепелева // Актуальні проблеми психології : наукові записки / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. академіка С. Д. Максименка. - К., 1999. - Вип. 19. - 286 с.
112. Чепелева Н. В. Особиста підготовка практичного психолога в

умовах вищого навчального закладу / Н. В. Чепелєва // Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти : матеріали метод. сем. АПН України 16 груд. 2004 р. / за ред. акад. С. Д. Максименко. - К., 2005. - 716 с.

113. Энциклопедия психодиагностики. Психодиагностика взрослых. Самара : Бахрах-М, 2009. - 704 с.

114. Юсупов И. М. Психология взаимопонимания / И. М. Юсупов. - Казань : Татарское кн. изд-во, 1991. - 192 с.

115. Яценко Т. С. Активная социально-психологическая подготовка педагога к общению с учащимися : метод. рек. / Т. С. Яценко. - К., 1991. - 54 с.

116. Barret-Lennard G. T. The phases and focus of empathy / G. T. Barret-Lennard // Brit. J. Med. Psychol. - 1993. - V. 66. № 1. - P. 314.

117. Chamorro-Premuzic T. [Personality and Intellectual Competence](#) / Tomas Chamorro-Premuzic, Adrian Furnham. - Mahwah ; New Jersey ; London : Lawrence Erlbaum Associates, 200. - 203 p.